

Da postbåden "Helena" forliste

Historien om et brev der aldrig kom med postbåden

Af Erik Sørensen

At sejladserne omkring Anholt i tidligere tid har været både vanskelig og til tider farefuld, bevidner de mange strandinger og forlis der i tidens løb er sket omkring øen.

Alene i tidsrummet 1. januar 1858 til 31. december 1882 skete der i følge "J. S. Hohlenberg's kort over "Strandinger paa Danmarks Kyster fra 1de Januar 1858 til 31de December 1882", ved og omkring Anholt 133 strandinger, hvoraf de 58 endte med total forlis med mange druknede søfolk til følge. Se fig. 1.

Set i lyset af de mange strandinger kan det ikke undre at auktioner over strandingsgods var en ikke ubetydelig indtægtskilde for øen.

Tre strandinger på Anholt Østerrev i december 1867

Ifølge bogen "ANHOLT - Øens postale og trafikale udvikling fra 1785-2017" af Maria von der Maase Rockwell Bendtsen og Mogens Pilmand Ottesen der udkom i 2017, skete der under en snestorm natten mellem den 2. og 3. december 1867 ikke mindre end tre strandinger på Anholt's Østerrev.

Under en orkanagtig snestorm fra NØ natten til den 3. december strandede den norske bark "Etha" på Anholt Østerrev.

Træbarken der var på 435 tons, blev i 1864 købt af en skibsreder i Drammen, og var bygget i 1859 som "Etha Rickmers".

Samme nat forliste ifølge samme bog yderligere to skibe ligeledes på Anholt Rev, hvoraf den ene kom fri ved egen hjælp, men forliste senere ved Falkenberg.

Det andet var briggen "Ane & Marie" af Statin, som sank ved Anholt, men besætningen blev redet af en båd fra Anholt.

Postbåden "Helene" forliste.

I bogen fortælles også, at postbåden "Helene" der den 2. december var ankommet fra Sjælland med post og gods om bord, og efter at den havde taget postsækken fra Anholt Fyr og fyrskipet om bord, lå standby i Pakhusbugten i 24 timer, for at afvente posten fra Anholt By den næste dag.

Men efter at havde modtaget melding fra Fyret om strandingen, afsejlede postbåden "Helene" og en anholtbåd "Delphinen" straks for at komme

den strandede norske bark til undsætning, anholtbåden måtte i imidlertid hurtigt vende om, da den sprang læk.

Men det lykkedes imidlertid postbåden at komme op på siden af "Etha", og under de ekstremt vanskelige forhold lykkedes det, ifølge bogen at redde de 18 ombordværende søfolk over i postbåden, ligesom det lykkedes at redde skibets logbog og nogle ganske få personlige ejendele.

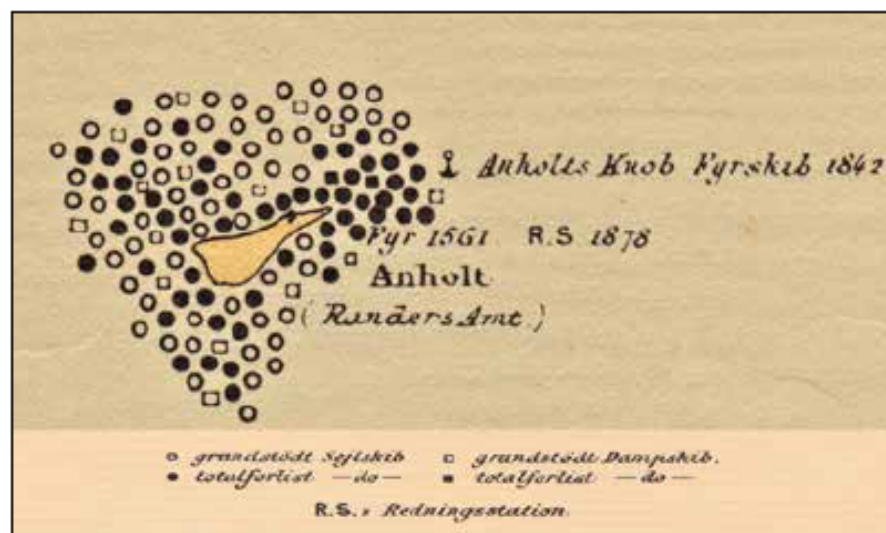

Fig. 1. Udsnit af J. S. Hohlenberg's kort over "Strandinger paa Danmarks Kyster fra 1de Januar 1858 til 31de December 1882", viser de i perioden 133 strandinger og forlis

Redningsaktionen blev ledet af fyrskibsfører Gommesen på Anholt Knob fyrskib, til hvilket postbåden også forsøgte at nå frem med de redede søfolk.

Postbåden kom også så tæt på fyrskibet, at der kortvarigt var muligt at kommunikere med hinanden. Men da stormen tog til i styrke, lykkedes redningsaktionen ikke, og postbåden "Helene" blev med rebrede sejl bort fra fyrskibet.

Omkring den 10. december drev postbåden "Helene" i land ved Morups Tånge nær ved Falkenberg, men uden spor af postbådens 3 mands store besætning og de 18 redede søfolk fra "Etha" eller post og de redede personlige ejendele.

Med ved en gennemgang af en række aviser på: <http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/> avis viser det sig dog at være visse uoverensstemmelser mellem bogen og div. avisers beskrivelse af strandingerne.

Hændelsesforløbet er ifølge samtlige aviser enslydende, hvilket sikkert skyldes at samtlige avisers kilde har været den samme, nemlig Helsingør Avis. Her har jeg valgt at gengive, hvad Aarhus Stiftstidende skrev den 16. december 1867. Fig. 2.

Strandinger. Natten mellem 1ste og 2den ds. ere paa Anholt indstrandet følgende 3 Skibe: Et Barkskib, der efter en Stander og en Skibsjournal, som fandtes ombord, formenes at føre Navnet "Etha" og at høre hjemme i Drammen. Skibet er ladet med Planker. Anholtpostbaaden med en Besætning af 2 Mand fra Kysten ved Iseffjorden, tilligemed en Baad fra Anholt gik ud for at redde Besætningen; men sidstnævnte maatte strax vende tilbage til Øen, hvorimod det lykkedes Postbaaden at komme paa Siden af Skibet og faae Besætningen, formeentlig 13 Mand, tilligemed endeel Inventarium, ombord, hvormed den søgte Redning hos Fyrskibet, men drev af. Om Besætningens Skjæbne haves ingen sikker Efterretninger, men Baaden er, efter Forlydende, fundet inddreven ved Falkenberg. Ombord

Strandinger. Natten imellem 1ste og 2den ds. ere paa Anholt indstrandede følgende 3 Skibe: Et Barkskib, der efter en Stander og en Skibsjournal, som fandtes ombord, formenes at føre Navnet "Etha" og at høre hjemme i Drammen. Skibet er ladet med Planker. Anholtpostbaaden, med en Besætning af 2 Mand fra Kysten ved Iseffjorden, tilligemed en Baad fra Anholt, gik ud for at redde Besætningen; men sidstnævnte maatte strax vende tilbage til Øen, hvorimod det lykkedes Postbaaden at komme paa Siden af Skibet og faae Besætningen, formeentlig 13 Mand, tilligemed endeel Inventarium, ombord, hvormed den søgte Redning hos Fyrskibet, men drev af. Om Besætningens Skjæbne haves ingen sikker Efterretning, men Baaden er, efter Forlydende, fundet inddreven ved Falkenberg. Ombord i Barkskibet fandtes endvidere en norsk Psalmebog, hvori Navnet Johan Hansen Sønderhalling staaer optegnet. — En preussisk Brig indstrandede samtidig, men drev atter Grund, og skal senere være inddreven og forlist ved Falkenberg, hvor Besætningen skal være omkommen paa 2 Mand nær. — Kuf "Hendrika", Capt. Kuiper af Pekela, fra Riga, bestemt til Antwerpen med Hørfrø. Skibet skal staae tæt ved Land, og Besætningen bjergedes i egen Baad. — Den 3die ds. Sank i Nærheden af Anholt Brig "Ane & Marie", Capt. Bugdahl, af og fra Stettin, bestemt til Grangemouth med Hvede, hvoraf Noget skal være bjerget.

Fig. 2. Fra Aarhus Stiftstidende den 16. december 1867

i Barkskibet fandtes endvidere en norsk Psalmebog, hvor Navnet Johan Hansen Sønderhalling staaer optegnet. — En preussisk Brig indstrandede samtidig, men drev atter af grunden, og skal senere være inddreven og forlist ved Falkenberg, hvor Besætningen skal være omkommen paa 2 Mand nær.

— Kuf "Hendrika", Capt. Kuiper af Pekela, fra Riga, bestemt til Antwerpen med Hørfrø. Skibet skal staae tæt ved land og Besætningen bjergedes i egen båd.

— Den 3die ds. Sank i Nærheden af Anholt Brig "Ane & Marie" Capt. Bugdahl, af og fra Stettin, bestemt til Grangemouth med Hvede, hvoraf Noget skal være bjerget. Besætningen er reddet og ført til Helsingør med Baad fra Anholt.

(Hels. Av. *) (*Helsingør Avis)

Som det ses, hersker der tilsyneladende en vis uenighed om hvornår strandingerne skete. For

som der fremgår af Aarhus Stiftstidende, skulle strandingen ikke som anført i bogen være sket natten mellem den 2. og 3. december, men natten mellem den 1. og 2. december, hvilket også fremgår af kirkebogen for Anholt sogn.

Ligesom der også er uenighed om besætningsstørrelse og hvor mange der blev taget om bord i postbåden fra "Etha".

Ifølge bogen skulle "Ane & Marie" af Statin også være en af de tre både, der forliste samme nat som postbåden "Helena", medens avisen også her har en anden udlægning af hændelsesforløbet.

Jeg vil her med nedenfor viste brev, suppleret med kopier fra kirkebogen fra Anholt sogn forsøge at sandsynliggøre, hvorfor jeg har valgt at tro på at avisens dato for postbådens forlis er den rigtige. Se fig. 3.

Det viste brev er en indberetning om strandingsgods på Anholt. Brevet er skrevet den 2. december 1867, i overbevisning om at postbåden efter at være ankommet til øen den 1. december fra Sjælland, og efter at den havde taget postsækken om bord fra Anholt Fyr og fyrskib, lå standby i Pakhusbugten til dagen efter, for at afvente posten fra Anholt By og heriblandt mit brev, for derefter et returnere til Sjælland.

Hvor mange der rent faktisk druknede natten mellem den 1. og 2. december, er uklart, da der i bogen står at der blev reddet 18 mand fra "Etha" medens avisen skriver "formeenlig 13".

Men at der var tre besætningsmedlemmer om bord i postbåden, og at strandingen skete natten mellem den 1. og 2. december, fremgår helt klart af kirkebogen for Anholt sogn for året 1867. Se fig. 3 og 4:

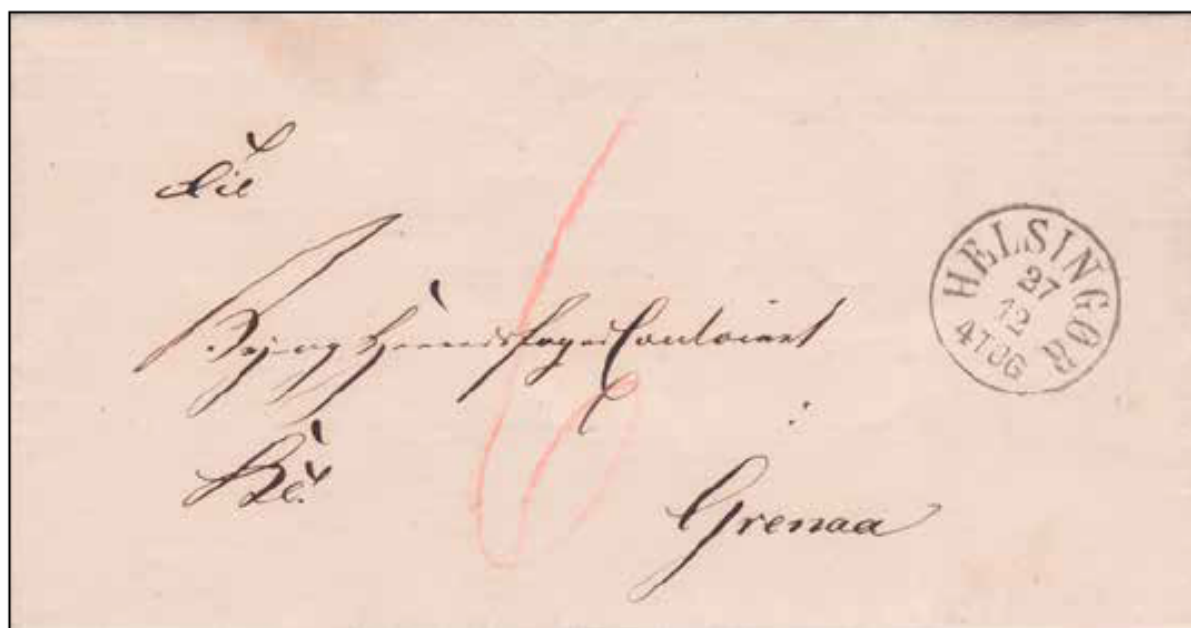

Fig. 3. K.T sendt fra Anholt til Grenaa og transitstempelt i Helsingør den 27/12 1867

4.	2. December		Christian Thomsen	Fødselsbrev, Ludvigsgade Fjelds - 29/12 1867-3
5.	3. December		Harald Thomsen	Død Larsen Thomsen - 25/12 1867-15

Fig. 4. Kopi fra kirkebogen for Anholt Sogn 1867.

Her står under døde den 2. december Christen Jensen og Hans Jensen, begge er opført som Postbådsfører og boende på Fyret og ikke som avisen skriver fra "fra Kysten ved Isefjorden". Det tredje omkomne besætningsmedlem Jens Jørgensen, er nævnt i kolonnen "Anmærkninger" yderst til højre i kirkebogen, hvor der står:

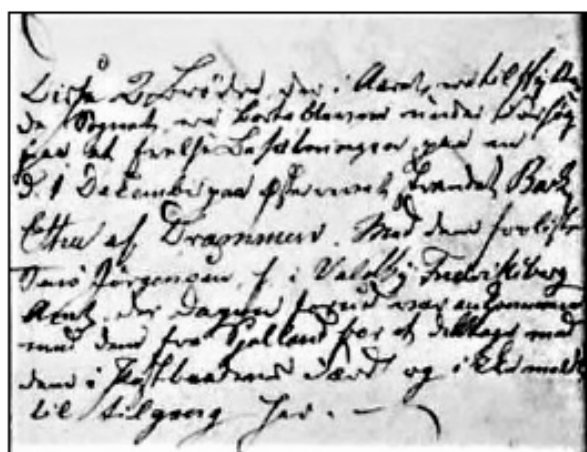

Fig. 5. Disse 2 brødre, der i året ere tilflyttede sognet, ere borteblevne under forsøg på at frelse besætningen paa en d. 1. december på Østerrev strandet Bark "Etha" af Drammen. Med dem forliste Jens Jørgensen f. i Valdby Frederiksberg Amt der dagen forinden var ankommet med dem fra Sjælland for at deltage med dem i postbådens færd og ikke meldt til tilgang her.

Selv om bogen angiver at posten, sammen med den redede besætning fra et af de andre forliste skibe, den 12. december blev sejlet til Helsingør af bådfører fisker og underklitfogede Jacob Pedersen om bord i båden "Delphinen", som nu var blevet repareret, så var mit brev ikke i blandt dem, da det først er transitstemplet i Helsingør den 27. december.

Hvordan mit brev så er kommet fra Anholt til Helsingør vides ikke, men formentlig er det kommet til Helsingør ved "lejlighed" med et andet skib, da posten til og fra Anholt i perioden fra "Helenes" forlis og frem til den 5. januar 1868, hvor der blev skrevet kontrakt med fisker Wilhelm Grentzmann om at overtage postsejladsen, formentlig kun er blevet bragt til og fra øen ved "lejlighed" med skibe, der ikke havde kontrakt med Fyrvæsenet.

Postbåden "Helene" drev omkring den 10. december, ifølge bogen i land ved Morups Tånge nær Falkenberg, men uden spor af hverken de 21 ombordværende eller post.

Postbåden blev senere bjerget og sendt tilbage til Anholt, hvor den af fogeden Ostenfeld blev solgt på auktion, i håbet om at få realiseret nogle penge til de efterladte.

Fig. 6. K.T. brev sendt fra "Generaldecisoratet for det Indirekte Skattevæsen" til Toldkontoret på Anholt. Dateret 19. december 1867.

Fig. 6 viser et K.T. brev sendt fra "Generaldecisoratet for det Indirekte Skattevæsen" til "Toldkontoret paa Anholt", i perioden mellem postbåden "Helenes" forlis og den 5. januar 1868 hvor ingen havde kontrakt med Fyrvæsenet om sejladsen og dermed også postsejladss mellem Anholt og Sjælland.

Brevet er dateret den 19. december 1867 og stemplet København den 20. december, her har brevet så ligget over til den 21. december, hvorefter det er stemplet med det ovale overnatningsstempel den 21. december. Herfra er brev sendt videre til Helsingør, hvor det har afvendte skibslejlighed til Anholt.

Først den 31. december har der vist sig mulighed for at få brevet afsendt til Anholt. Brevet er herefter, på bagsiden, blevet transitstemplet Helsingør 31/12.

Om det var samme båd som efter "Helenes" forlis bragte det først viste brev fra Anholt til Helsingør, der ved returneringen til Anholt også har bragt brevet til Toldkontoret på Anholt vides ikke, men sandsynligheden foreligger, især når man taget i betragtning hvor ofte øen normalt havde kontakt og postforbindelse med fastlandet. På tidspunktet for afsendelse af de to breve, var der kun postforbindelse til og fra Anholt en gang om måneden.

Wilhelm Grentzmann overtager Postsejladss

Det viste sig at være mere end vanskeligt at få nogle til at overtage postsejladss, men den 5. januar 1868 tegnede Fyrvæsenet kontrakt med fisker Wilhelm Grentzmann om sejladsen mellem Anholt - Helsingør - København.. Det skete på de på samme vilkår som de to omkomne brødre Chresten og Hans Jensen havde sejlet under. Som postansvarlig forlangte Wilhelm 70 rigsdaler pr. tur, hvilket blev accepteret.

Wilhelm Grentzmann blev således den første generation i slægten Grentzmann der herefter i over 100 år var tilknyttet Anholt Postvæsen.

Men allerede i slutningen af juli 1868 opgav Wilhelm Grentzmann igen postsejladss, da fyrvæsenet tegnede kontrakt med to Hombæk fiskere, brødrene Peder Christian Andersen og Jens Christian Andersen.

Brødrene Andersen også kaldet "Store og Lille Bjørn" stod herefter for postsejladss København - Helsingør - Anholt frem til den 1. august 1885, hvor posthuset på Anholt blev underlagt Grenaa postkontor, og hvor postvæsenet efter at de havde opsagt aftalen med Marineministeriet, skrev kontrakt med Peter Petersen (Post Peter) om besejlingen af ruten Anholt - Grenaa.